

Krejčová, Elena

**Cyril a Metoděj a velkomoravská misie očima bulharské menšiny v
česku**

Slavica litteraria. 2014, vol. 17, iss. 1, pp. [149]-157

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/130983>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ELENA KREJČOVÁ

CYRIL A METODĚJ A VELKOMORAVSKÁ MISIE OČIMA BULHARSKÉ MENŠINY V ČESKU

Abstract

Cyril and Methodius and the Great Moravian mission through the eyes of Bulgarian minority in the Czech Republic

The paper deals with the problems of the contemporary cult towards Cyril and Methodius and its reflection in the magazines of Bulgarian minority organizations in the Czech republic.

Key words

Cyril and Methodius ■ the Great Moravian mission ■ Bulgarian minority

Dne 11. května slaví pravoslavná církev svátek svatých Konstantina-Cyrila a Metoděje. Od roku 1916, se zavedením gregoriánského kalendáře, už tento svátek bývá oslavován jak státem, tak i církví 24. května. Po oddělení obou kalendářů roku 1969 mají Cyril a Metoděj datum jak pro pravoslavné oslavy (11. 5.), tak i pro světskou úctu (24. 5.). I když byly světské od religiózních oslav v Bulharsku oficiálně odděleny až v roce 1969, počátky světských oslav života a díla Cyrila a Metoděje mají své kořeny už v době národního obrození.

Ze současné historiografie¹ víme, že poprvé byly slavnosti Cyrila a Metoděje organizovány 11. května 1851 ve farní škole sv. Cyrila a Metoděje v Plovdivu na popud Najdena Gerova, jelikož toto datum je společným církevním svátkem obou bratří. V obrozenských pramenech nacházíme první údaje o světských oslavách na počest Cyrila a Metoděje v *Chrestomatii slovanského jazyka* (Христоматия славянского языка) Neofita Rílského z roku 1852. Tímto byla založena tradice světských oslav, které

¹ Viz např. Ганя Симеонова: *Денят на Кирил и Методий*. София: Изд. на ЕИМ при БАН, 1994; Димо Чешмеджиев: *Кирил и Методий в българската историческа памет през Средните векове*. София: БАН, 2001.

se staly nejvýraznějším projevem bulharské úcty k písemnictví, vzdělanosti a kultuře.

Roku 1857 byl tento svátek uctěn v bulharském kostele sv. Štěpána v Cařihradu zároveň se mší na počest sv. Ivana Rilského. V dalším roce (1858) bylo toto datum slavnostně uctěno i v kostele sv. Bohorodičky, po mši přednesl učitel Joakim Gruev procítěný projev o životě a díle soluňských bratří Cyrila a Metoděje. Nápad, aby se den oslav Cyrila a Metoděje stal svátkem bulharských žáků a studentů, byl právě jeho.

Svátek se začíná pravidelně oslavovat i v dalších (tehdy) bulharských městech – v Šumenu a Lomu, od r. 1860 ve Skopji a od r. 1862 též ve Varně. V Sofii byly oslavy poprvé organizovány učitelem Savou Filaretovem, svátek Cyrila a Metoděje se slavil i mezi bulharskou emigrací v Rumunsku a v Rusku a rovněž bulharskými studenty v zahraničí.

Po osvobození od osmanské nadvlády (1878) se oslavy na počest Cyrila a Metoděje v Bulharsku vyvíjely dvěma směry: v osvobozeném Bulharsku zůstává školním svátkem vzdělanosti, ale v Makedonii a Odrinsku má rovněž symbolickou funkci odporu proti osmanské nadvládě a rovněž proti asimilační řecké duchovní propagandě. Po Osvobození se datum 11. května stává ve svobodném Bulharsku všeškolským svátkem slovanských věrozvěstů a prvních slovanských učitelů (v bulharštině se jim říká *първоучители* – tento výraz se používá jen v souvislosti s Cyrilem a Metodějem). Tehdy se zrodila i myšlenka vzniku hymny Cyrila a Metoděje. Roku 1892 napsal nejprve v Ruse Stojan Michajlovski, tehdy učitel na chlapeckém gymnáziu, básněň *Върви, народе възродени* a v květnu 1901 pak k tomuto textu složil Panajot Pipkov, učitel z pětileté školy ve městě Loveč, hudbu. Takto vzniklá hymna se dodnes zpívá 24. května na všech bulharských školách.

Po zavedení gregoriánského kalendáře r. 1916 se svátek začíná oslavovat 24. května dle oficiálního státního kalendáře, dle liturgického kalendáře je to 11. května. V roce 1968 Bulharská pravoslavná církev (už se statusem patriarchátu) zavádí jakožto liturgický kalendář tzv. novojuliánský kalendář a stanoví svátek Cyrila a Metoděje právě na 11. 5., jenomže z důvodů respektování zavedené občanské a světské tradice zůstávají občanské a státní oslavy 24. 5. Toto datum je nakonec 30. března 1990 prohlášeno Národním shromážděním Bulharské lidové republiky za další bulharský státní svátek.

Kult² svatých bratří Konstantina-Cyrila a Metoděje je nejen jeden z nejstarších, ale i nejdéle přetrvávajících v celých bulharských dějinách.³

² Viz např. http://www.pravoslavieto.com/life/05.11_sv_Kiril_i_Metodij_pohvalno_slovo_Gyuzelev.htm

³ Kultu Cyrila a Metoděje v západoslovanském prostředí se věnuje celá řada od-

Počínaje traktátem mnicha Chrabra *O písmenech a Pochvalou Cyrilovi Filozofovi* Klimenta Ochridského uctívají Bulhaři dílo slovanských proučitelů a věrozvěstů už od konce 9. století. Kult obou Soluňanů, který je během středověku a osmanské nadvlády udržován v rovině religiózní, se za Obrození stává světskou školskou oslavou.

Tento krátký historický přehled je jistě nutný k pochopení velmi živého světského kultu, prezentace a realizace tohoto svátku nejen v samotém současném Bulharsku, ale i v bulharských ostrůvcích po celém světě, všude tam, kde se vyskytuje bulharská komunita. Den 24. května si Bulhaři po celém světě připomínají jako svátek bulharské vzdělanosti a slovanského písemnictví. Cílem mého výzkumu je podívat se na to, jak se tento mnohasetletý cyrilometodějský kult projevuje v jazyce periodického tisku bulharské menšiny v Česku a jaký je jazykový obraz tohoto svátku na stránkách časopisů *Roden glas* a *Bǎlgari*.

Časopis *Bǎlgari* vydává občanské sdružení *Vǎzraždane* („Obrození“) a je určen představitelům bulharských organizací v České republice a zájemcům z řad bulharské menšiny. Cílem tohoto periodika je udržovat a rozvíjet bulharskou kulturu, posilovat identitu, zvyšovat sebevědomí svých čtenářů a jejich vzdělávání v historickém a kulturním dědictví. Dále si klade za úkol informovat o kulturních, politických a jiných událostech, majících vztah k bulharské menšině. Časopis klade důraz na aktuálnost reflektovaných politických a kulturních událostí v Bulharsku a ze života bulharské menšiny v České republice. Vychází 6x ročně v nákladu 800 výtisků (<http://blgari.eu/>).

Druhý sledovaný časopis – *Roden glas* – je vydáním Bulharské organizace v České republice, která je přímým dědicem/následovníkem Bulharské sedjanky – jedné z prvních sdružení Bulharů v zahraničí na světě, oficiálně uznané Rakouskem-Uherskem v roce 1880. Samotný časopis byl založen v roce 1972, od roku 2002 je vydáván za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky. Jeho základním posláním je informovat

borných publikací, za všechny zmiňme např. Tomáš Špidlík a Pavel Ambros: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi: vybrané otázky cyrilometodějské tradice: bibliografie 1990–2011*. Vyd. 1. Olomouc: Refugium Velehrad – Roma, 2011; Vojtěch Tkadlčík: *Cyrilometodějský kult na křesťanském Západě*. Matice Cyrilometodějská, 1995; František Václav Mareš: *Cyrilometodějská tradice a slavistika*. Praha: Torst, 2000. V jihoslovanském prostředí pak např. Anežka Kindlerová: *Cyrilometodějská úcta v Chorvatsku v 19. a 20. století*. In *Caritas et Veritas* 3/2013. Za pozornost stojí též v Česku napsaná beletristická díla o činnosti Cyrila a Metoděje: Jindra Jarošová: *Svatí kacíři aneb reportáž nejen z Velké Moravy*. 1. vyd. Praha: Radioservis, 2000; Antonín Polách: *Bratři ze Soluně: život Konstantina a Metoděje – historický román*. Vyd. 1. Praha: Granit, 1995.

o událostech spojených se životem bulharské menšiny v Česku: o státních, lidových a dalších svátcích, kulturních, sportovních, podnikatelských a politických událostech aj. Vychází 6x ročně v nákladu 1000 výtisků (<http://www.bgklub.cz/>).

Oba časopisy mají stejnou cílovou skupinu čtenářů, kladou si analogické cíle a představují jakýsi archív života bulharské menšiny v českých zemích.

Svátek písemnictví a vzdělanosti (24. května) je v těchto periodikách prezentován v několika aspektech, zcela pozitivních, jako největší svátek Bulharů v kulturním a duchovním diskurzu. Důraz se klade na hodnoty, které se nyní pokusíme shrnout:

1) samotná pojmenování toho svátku (podstata svátku, na co je kladen největší důraz ve vědomí bulharského čtenáře):

Деня на българската култура и славянската писменост (3/2008 Bălgari);

Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост (2/2010 Bălgari, 2/2010 Bălgari);

Това е денят на буквите, на просветата, на духа! Това е ден на учителя, на ученика, на училището; 24 май – Ден на българската просвета и култура и на славянската писменост (2/2011 Bălgari).

2) bratři Cyril a Metoděj a jejich označování:

равноапостолите и „покровителите на Европа“ (3/2008 (2/2011 Bălgari);

славянски просветители (2/2009 Bălgari);

славянските първоапостоли (2/2010 Bălgari);

първоучителите, солунските равноапостоли Кирил и Методий (2/2011 Bălgari);

първоучителите (3/2008 Roden glas);

просветителите, великите братя, първоучителите Св. св. Кирил и Методий (5/2008 Roden glas);

Денят на Кирил и Методий, „преблагословените“ създатели на свещеното славянско писмо (2/2013 Bălgari).

3) svátek světla, spojený se světlem jako symbolem pokroku, rozvoje, pozitivně vnímané budoucnosti:

24 Май – най-обичаният и *светъл празник* в БСоУ „Д-р Петър Берон“ (2/2010 Bălgari);

24 май идва с *блясъка* на своята тържественост, пренесъл възрожден-

ския си дух през годините, утвърдил се като най-светлия, най-съкровения, най-българския празник! (2/2010 Bălgari);

В историята на народите винаги е имало по една светла дата – момент, който надминава епохалността и мащабността на събитията. Този ден за България е 24 май (2/2011 Bălgari).

4) bulharský svátek, akcent je kladen právě na to, že patří Bulharům, jejich duchovnímu životu a existenci; zdůrazňuje se rovněž i to, že výsledek díla svatých bratří Cyrila a Metoděje také patří Bulharům (azbuka, písemnictví):

... са допринесли за духовното укрепване на българския и на славянския дух (2/2009 Bălgari);

Поводът да се срещнем на най-светлия и най-духовния български празник ... (2/2011 Bălgari);

... празник венцеславен – на първоучителите, на солунските равноапостоли Кирил и Методий, на свещената българска азбука, на писменото слово! (2/2011 Bălgari);

Защото ние, българите, имаме с какво да се гордеем – оттук, от малка България, през IX в. тръгва писменото слово, за да даде духовна храна на всички славяни (2/2011 Bălgari);

Затова ценим така високо делото на Кирил и Методий и го приемаме за наше свято и родно (2/2011 Bălgari).

„Bulharskost“ tohoto svátku je podtržena i neobvykle častým použitím superlativního tvaru relačního adjektiva български, který se jinak v obvyklé spisovné normě logicky nevyskytuje:

24 май идва с блясъка на своята тържественост, пренесъл възрожденския си дух през годините, утвърдил се като най-светлия, най-съкровения, най-българския празник! (2/2010 Bălgari);

Този най-български празник обединява минало и бъдеще, за да обогати настоящето ни (2/2011 Bălgari);

Най-българският празник в БСОУ „Д-р Петър Берон“ (2/2012 Bălgari).

- Zajímavé je, že bulharské začíná být i vše, co přišlo do styku (ať už v konkrétním, nebo přeneseném významu) s Cyrilem a Metodějem a vůbec co je spojené s počátky slovanské knižní vřdělanosti:

... да превърне Микулчице в едно от българските свети места, кът за духовно укрепване на българския, на славянския дух (3/2008 Bălgari);

Микулчице – духовен център за българите от Средна Европа (2/2010 Bălgari).

- Cyril a Metoděj zasluhují především bulharskou poctu a uznání: Хилядолетна е българската почит към създателите на славянската писменост и на първия славянски книжовен език – славянобългарския (2/2011 Bălgari).

V tomto příkladu dokonce vidíme i nepřesné pojmenování nejstaršího spisovného slovanského jazyka, v bulharské vědecké tradici se pro označení tohoto jazyka nejčastěji setkáme s termínem *старобългарски език*.

5) slovanský svátek, svátek všech Slovanů – to že svátek Cyrila a Metoděje je svátkem především Bulharů, nevylučuje to, že dílo svatých bratří patří celému slovanstvu:

... традиции, съхраняващи паметта на времето и животворния дух на славянските първоапостоли (2/2010 Bălgari);

Празник на целия славянски свят!; Велико е делото на светите братя – не само поради благодатните последици за нас и за славянството изобщо; велико е то и като личен подвиг, който е несъизмерим. (2/2011 Bălgari);

Хилядолетна е българската почит към създателите на славянската писменост и на първия славянски книжовен език – славянобългарския (2/2011 Bălgari);

Защото ние, българите, имаме с какво да се гордеем – оттук, от малка България, през IX в. тръгва писменото слово, за да даде духовна храна на всички славяни. (2/2011 Bălgari);

Денят на Кирил и Методий, „преблагословените“ създатели на свещеното славянско писмо. (2/2013 Bălgari).

Jak je vidět z uvedených příkladů, bulharskost a slovanskost tohoto svátku nikdy není v konfrontaci, ba právě naopak – důraz se klade na bulharský přínos pro celé Slovanstvo:

Защото ние, българите, имаме с какво да се гордеем – оттук, от малка България, през IX в. тръгва писменото слово, за да даде духовна храна на всички славяни (2/2011 Bălgari);

... празник на светите братя Кирил и Методий, чието безсмъртно дело съпътства живота на целия славянски свят (2/2012 Bălgari);

... да превърне Микулчице в едно от българските свети места, кът за духовно укрепване на българския, на славянския дух (3/2008 Bălgari).

6) jejich dílo, odkaz, dědictví má evropskou a světovou důležitost, evropský rozměr a je přínosem pro světové a evropské kulturní dějiny:

честваме азбуката, която сме дали на света; Това е денят, в който по-емоционално усещаме себе си като неделима част от световната цивилизация... (2/2010 Bălgari);

Достойнство – защото честваме азбуката, която сме дали на света и се нареждаме сред признатите народи на Европа – със самочувствие, образование и културна независимост (2/2010 Bălgari);

Защото българското слово от древни времена има своята писменост, своя знак върху културното минало, настояще и бъдеще на света... (2/2010 Bălgari).

7) je to svátek duchovní, s velkým přínosem pro duchovní rozměr života:

... да превърне Микулчице в едно от българските свети места, кът за духовно укрепване на българския, на славянския дух (3/2008 Bălgari);
Микулчице – духовен център за българите от Средна Европа (2/2010 Bălgari);

Ежегодната екскурзия до Микулчице се превърна в една от хубавите училищни традиции, съхраняващи паметта на времето и животворния дух на славянските първоапостоли (2/2010 Bălgari);

Духовност – защото е празник на културата, науката и знанието (2/2010 Bălgari);

Празник на словото, на просветата, на духовността (2/2011 Bălgari);
24 май. Той е нашият празник на духа и правото на самоопределяне (3/2008 Roden glas).

8) mystika, posvátnost všeho, co je s osobnostmi Cyrila a Metoděje spojeno; tato posvátnost má několik rovin:

- **místo:** (Mikulčice, tj. místo, kde pravděpodobně Cyril a Metoděj a jejich žáci působili)

... стъпили на священата земя, по която са крачели двамата свети братя (3/2008 Bălgari);

Не заслужава ли Методий един достоен паметник, едно свещено място, подобно на гроба на Кирил в базиликата „Сан Клементе“ в Рим? Свято място, което да превърне Микулчице в едно от българските свети места, кът за духовно укрепване на българския, на славянския дух... (3/2008 Bălgari);

И така, този ден в Микулчице, стъпили на свещена земя, по която са крачели двамата братя и която, може би, скрива гроба на Методий, ние, българите от Острава... (2/2009 Bǎlgari);

А може би и позитивната енергия, излъчвана от това свято място, ще ни направи по-добри и толерантни, по-благородни. (3/2008 Bǎlgari);

... учениците и учителите от БСОУ „Д-р Петър Берон“ посетиха от ново святото място Микулчице. (2/2010 Bǎlgari);

Микулчице е място, свято за България (3/2011 Roden glas);

Микулчице е останало в общественото съзнание като едно от светителите места, където има останки от Св. Методий. (3/2008 Roden glas);

- **dílo:**

...пресветото дело на Кирил и Методий в Моравия (3/2008 Bǎlgari);

... утвърждаването на пресветото дело на Кирил и Методий в Моравия (2/2009 Bǎlgari);

Затова ценим така високо делото на Кирил и Методий и го приемаме за наше свято и родно. (2/2011 Bǎlgari);

- **samotná azbuka je sakrální:**

... празник венцеславен – на първоучителите, на солунските равноапостоли Кирил и Методий, на свещената българска азбука, на писменото слово! (2/2011 Bǎlgari).

Денят на Кирил и Методий, „преблагословените“ създатели на свещеното славянско писмо (2/2013 Bǎlgari).

Z uvedených příkladů můžeme provést dílčí závěry o tom, jaký jazykový obraz svátku slovanského písemnictví a samotných postav Cyrila a Metoděje se vytváří na stránkách periodik bulharské menšiny: při vytváření jazykového obrazu se používají jistá klišé (ale nevnímáme toto slovo negativně); ne všechna fakta jsou absolutně historicky a vůbec vědecky korektní, historická pravda je někdy přehlížená, upozadovaná nebo zamlčovaná (např. fakt, že Cyril a Metoděj nejsou původem Bulhaři) a vše je podřízeno představě bulharské podstaty oslavování vzniku slovanského písemnictví. Svou rétorikou zapadá tento jazykový obraz do vytváření a pěstování současného, novodobého kultu Cyrila a Metoděje a jejich díla v Bulharsku. Rétorika mluvčích o díle slovanských věrozvěstů představuje přímé pokračování obrozených bulharských tradic. Kromě toho jazykové prostředky všech textů o svátku písemnictví a vzdělanosti a o soluňských bratřech jsou v podstatě identické s těmi v bulharských

tištěných médiích a s rétorikou v bulharské společnosti vůbec. Zajímavé by bylo v dalším výzkumu porovnat i další tiskoviny bulharských menšin v zahraničí a porovnat jejich jazykové projevy spjaté se současným světským kultem sv. Konstantina-Cyryla a Metoděje.

